

VZNIK REPUBLIKY V RÍME: NELEGITÍMNY PREVRAT ALEBO LEGITÍMNE ODSTRÁNENIE TYRANA?

doc. JUDr. Peter Vyšný, PhD et Ph.D.; JUDr. PhDr. Marek Prudovič

Katedra dejín práva, Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave

1 Úvodom

V prvom období rímskych dejín, známom ako „kráľovstvo“ (*regnum*), bol Rím obcou zhruba porovnateľnou s gréckymi mestskými štátmi (*poleis*). V rímskej obci v tomto období prebehol proces transformácie predštátnej spoločnosti (rodového zriadenia) na spoločnosť so štátnou organizáciou, ktorý sa v podstate zavŕšil za vlády predposledného (šiesteho) rímskeho kráľa Servia Tullia. Na čele rímskej obce stál kráľ (*rex*), ktorého vláda bola doživotná, nie však aj dedičná, keďže kráľa do jeho úradu ustanovovali snem kúrií (*comitia curiata*) (toto ľudové zhromaždenie, zložené z kúrií, t. j. z určitých jednotiek, do ktorých boli organizovaní patricijovia, kráľa zvolilo) a senát (*senatus*) (tento orgán, zložený z mužských hláv patricijských rodín, zvolenie kráľa potvrdil s konečnou platnosťou); uvedený snem a senát boli mocenské orgány patricijov (*patricii*), aristokratických občanov tvoriacich úzku, zomknutú a uzavretú vládnucu vrstvu, ktorá moc kráľa v určitých smeroch obmedzovala. Kráľ bol vrchným vojenským veliteľom, najvyšším sudcom i kňazom a všeobecne spravoval rímsku obec. Fyzickými symbolmi kráľovského úradu boli *sella curulis* (určité kreslo), *corona* (vavrínový veniec zo zlata), *sceptrum* (slonovinové žezlo s orlom boha Iova), *toga praetexta* (plášť purpurovej farby) a sprievod 12 zriadencov (*lictores*). Podľa rímskej tradície postupne vládlo sedem kráľov, a to: Romulus (zrejme mal spoluvládcu, ktorým bol Sabín Titus Tatius; 753–715 pred Kr.); Numa Pompilius (715–672 pred Kr.); Tullus Hostilius (672–640 pred Kr.); Ancus Martius (640–616 pred Kr.); Tarquinius Priscus (616–578 pred Kr.); Servius Tullius (578–534 pred Kr.); a Lucius Tarquinius Superbus (534–510/509 pred Kr.). Všetci

králi, ktorí nasledovali po Romulovi, boli cudzincami; mali latinsko-sabínsky pôvod, okrem posledných troch kráľov, ktorí boli Etruskami, čo súviselo s tým, že Rím ovládali Etruskovia, resp. postupne tri etruské centrá – Tarquinii, Vulci a Clusium. Rímska vlastenecká historiografia sa usilovala poprieť etruský pôvod Tarquinia Prisca a Servia Tullia; pri nenávidenom poslednom kráľovi ho naopak zdôrazňovala, aby posilnila legitimitu jeho odstránenia ako predstaviteľa cudzej nadvlády nad Rómom a cudzieho útlaku jeho rímskych obyvateľov. Likvidácia kráľovstva sa napokon podarila, pravda, úrad kráľa nebolo možné úplne zrušiť z náboženských dôvodov. Monarchiu nahradila nová forma vlády – republika (*res publica*) na čele s dvomi konzulmi (*consules*; pôvodne boli označovaní ako *praetores*).¹

Autori v príspevku skúmajú proces transformácie monarchie na republiku v antickom Ríme, pri čom sa v dobovej perspektíve pokúšajú zodpovedať otázku, či tento proces, ktorého podstatnou súčasťou bolo vyhnanie posledného kráľa Tarquinia Superba z Ríma, bol nelegitímnym prevratom, a tak aj určitým protištátnym trestným činom, alebo legitímnym odstránením tyrana.

Zodpovedať uvedenú otázku je možné iba obmedzene. K obdobiu kráľovstva a začiatkov republiky totiž neexistuje dostatok písomných prameňov, a navyše existujúce písomné pramene, primárne Liviovo dielo *Od založenia mesta (Ab urbe condita)*² a dielo *Rímske starožitnosti (Rhomaike archaiologia)* Dionysia z Halikarnassu,³ majú vo vzťahu k uvedenému obdobiu do značnej miery legendárny, ba až mýtický charakter. Okrem toho vznikli s výrazným časovým odstupom od udalostí, o ktorých referujú (oba vyššie uvedené pramene pochádzajú z druhej polovice 1. storočia pred Kr.). Napokon

¹ Z novších vedeckých monografií o rímskych dejinách obdobia kráľovstva a obdobia republiky, zaoberajúcich sa aj transformáciou monarchickej formy vlády na republikánsku, možno uviesť BLEICKEN, Jochen. *Geschichte der römischen Republik*. München: Oldenbourg Grundriss der Geschichte, 1988; BLEICKEN, Jochen. *Die Verfassung der Römischen Republik. Grundlagen und Entwicklung*. 7., zcela přepracované a rozšírené vyd. Paderborn: Schöningh, 1995; CORNELL, Tim. *The Beginnings of Rome. Italy and Rome from the Bronze Age to the Punic Wars (c.1000–264 BC)*. London: Taylor & Francis Ltd., 2004; FORSYTHE, Gary. *A Critical History of Early Rome. From Prehistory to the First Punic War*. Berkeley: University of California Press, 2006.

² K Titovi Liviovi (59 pred Kr.–17 po Kr.) a k jeho dielu bližšie pozri DOBIÁŠ, Josef. *Dejepisectví starověké*. Praha: Nákladem Historického klubu, 1948, s. 218 a nasl.

³ K Dionysiovi z Halikarnassu (cca 60 pred Kr.–5 po Kr.) a k jeho dielu bližšie pozri DOBIÁŠ, Josef. *Dejepisectví starověké*. Praha: Nákladem Historického klubu, 1948, s. 231 a nasl.

sú aj tendenčné, čo konkrétne znamená, že zámerne vykresľujú kráľovstvo – a obzvlášť vládu posledného rímskeho kráľa – v negatívnom svetle, aby čo najviac zvýraznili pozitívny význam odstránenia monarchie a jej nahradenia republikou.⁴

2 Proces transformácie monarchie na republiku

Monarchia sa transformovala na republiku na prelome 6. a 5. storočia pred Kr. Rok 510 alebo 509 pred Kr., tradične uvádzaný ako dátum konca Rímskeho kráľovstva, resp. začiatku Rímskej republiky, bol očividne zavedený s cieľom synchronizovať rímsky vývoj so „slávnym“ odstránením tyranu v Athénach.⁵

Poslední traja králi Ríma – Tarquinius Priscus, Servius Tullius a Lucius Tarquinius Superbus – mali etruský pôvod. Podľa tradičného podania rímskej historiografie⁶ ich nástup na trón nebol dostatočne legitímny; najviac to platilo o poslednom kráľovi, ktorý nechal zavraždiť predchádzajúceho kráľa a trón si uzurpoval z titulu, že bol synom, resp. vnukom kráľa Tarquinia Prisca, čo bolo v rozpore s dovtedajšou neexistenciou dedičnej kráľovskej dynastie, ktorá práve fakticky vznikla, a to navyše v podobe cudzej (nerímskej) vládnucej dynastie. Posledný kráľ mal byť tiež vzorovým krutovládcom, tyranom. V Ríme narastala všeobecná nespokojnosť s jeho vládou, a vyvrcholila, keď kráľov syn Sextus znásilnil patricijku Lucretiu, manželku Lucia Tarquinia Collatina, popredného rímskeho činiteľa (bol vzdialeným príbuzným niekdajšieho kráľa Tarquinia Prisca). Zneuctená Lucretia spáchala samovraždu – bodla sa nožom. Jej manžel Collatinus spolu s ďalším odporcom kráľa, kráľovým synovcom Luciom Iuniom Brutom, rozhodli

⁴ Popri písomných prameňoch existuje k obdobiu konca kráľovstva a začiatku republiky napr. aj unikátny ikonografický prameň nájdený na území Slovenska pri obci Krakovany-Stráže, ktorým je strieborná misa (*lanx*) s reliéfnymi výjavmi, ktoré znázorňujú určité udalosti spojené s týmto obdobím. K tomu pozri DEKAN, Jan. *Apoteóza slobody na antickej mise zo Stráže*. Bratislava: Tatran, 1979; HOLČÍK, Štefan a Vladimír TURČAN. Rukoväť *lanxu* z Krakovian-Stráže. *Zborník Slovenského národného múzea*, 1998, roč. XCII, Archeológia 8, s. 75–83; SIMON, Erika. Die Lanx von Stráže. *Anodos. Studies in Ancient World*, 2001, č. 1, s. 197–208; SVOBODA, Bedřich. *Neuerworbene römische Metallgefäße aus Stráže bei Piešťany*. Bratislava: SAV, 1972.

⁵ V Athénach vládli ako tyrani Peisistratos a po ňom jeho dva synovia Hipparchos (zavraždený) a Hippias, ktorý bol v roku 510 pred Kr. vyhnaný z Athén.

⁶ LIVIUS, Titus. *Dejiny Rimanov od založenia mesta I–II*. Martin: Thetis, 2018, s. 70 a nasl.

sa vyhnat' kráľa a nastoliť republiku,⁷ čo sa im aj podarilo vyvolaním povstania rímskeho ľudu. Vzbúrený ľud práve neprítomnému kráľovi znemožnil návrat do Ríma, čím ho vlastne zvrhol, a umožnil tak vznik novej formy vlády – republiky na čele Collatinom a Brutom, zastávajúcimi jeden rok – po zvolení ľuďom vedeným mestským prefektom (*praefectus urbis*; zástupcom kráľa v jeho neprítomnosti) novozavedenú hodnosť konzulov (resp. pôvodne prétorov). Brutus však čoskoro svojho kolegu Collatina prinútil rezignovať z obavy, že sa bude usilovať o návrat kráľovlády – Collatinus bol totiž príbuzným vyhnaného kráľa. Povstanie bolo podľa tradičného podania úspešné aj preto, že Brutus mal byť bohmi predurčený vládnuť Rímu, čo potvrdila Delfská veštiareň a nepriamo vyplynulo aj zo skutočnosti, že vládu posledného kráľa bohovia neschválili príslušným nadprirodzeným znamením (*augurium*), a tak ani nepodporovali.

Podľa podania tradičnej rímskej historiografie,⁸ pre definitívne presadenie sa republiky ako formy vlády mali mať zásadný význam nielen postupné odvrátenie vonkajšej hrozby spočívajúcej v úsilí Tarquinia Superba a zrejme aj iných etruských vládcov o opätovné podriadenie Ríma etruskej vláde, ale aj úspešná likvidácia vnútorného sprisahania skupiny nespokojných patricijov, ktorého cieľom bolo znovunastolenie vlády Tarquinia Superba v Ríme. K sprisahaniu sa pridali aj synovia konzula Lucia Iunia Bruta, Titus a Tiberius, a sprisahanie malo tichú podporu vyslancov vyhnaného kráľa, ktorí boli práve v Ríme, kde rokovali o vrátení určitých kráľovských majetkov. Sprisahanci sa dohodli, že zavraždia konzulov, a o tomto pláne informovali vyhnaného kráľa v liste, ktorý odovzdali jeho vyslancom. Sprisahanie však bolo prezradené a sprisahanci boli uväznení; neskôr boli Brutovi synovia Titus a Tiberius popravení s'atím, pričom sa vydal zákaz pochovať ich na Martovom poli.

⁷ Podľa Liviovo podania Brutus dopravil mŕtvolu Lucretie na fórum a tam – verejne – vytrhol nôž, ktorým sa Lucretia usmrtila, z rany a zložil túto prísahu: „*Pri krvi tejto ženy, ktorá bola pred kráľovským príkorím mravne najčistejšia, prisahám a vás bohovia si beriem za svedkov, že ja Lucia Tarquinia Superba s jeho hriešnou manželkou a celým pokolením jeho detí budem prenasledovať mečom, obňom a napokon akoukoľvek silou, akej budem schopný, a to nebudlám strpieť, aby kráľom v Ríme bol niekto z nich alebo hocikto iný!*“ LIVIUS, Titus. *Dejiny Rimanov od založenia mesta I–II*. Martin: Thetis, 2018, s. 97.

⁸ LIVIUS, Titus. *Dejiny Rimanov od založenia mesta I–II*. Martin: Thetis, 2018; PLUTARCHOS. *Životopisy slavných Řeků a Římanů I*. Praha: Arista, Baset, Maitrea, 2006, s. 155–175.

Po likvidácii sprisahania sa republika upevnila verejnou prisahou. Livius o nej uvádza: „*Aby národ dychtivý po novej slobode sa neskoršie nemohol kráľovskými prosbami alebo darmi obrátiť proti nej, prvým zo všetkých úkonov sa Brutus prisahou zaviazal ľudu, že nikomu nedovolí, aby bol kráľom v Ríme.*“⁹

Plutarchos o tejto prisaha uvádza viac informácií: „*Pretože však Brutus upodozrieval aj niektorých iných, chcel pri slávnostnej obete zaviazat' senát prisahou a stanovil na to určitý deň. Valerius [t. j. Publius Valerius Publicola; nahradil Collatina v konzulskom úrade] však prišiel na fórum s rozradostenou tvárou a prvý prisahal, že v ničom nepovolí a neustúpi tarquiniovcom a že bude zo všetkých síl bojovať za slobodu; potešil tým senát a súčasne dodal odvahu konzulom.*“¹⁰ Plutarchos tu na jednej strane hovorí o prisaha pečatenej slávnostnou obeťou a na druhej strane zase menovite uvádza hlavných účastníkov prisahy, konzulov Bruta a Valeria, pričom Brutus je tu v úlohe vyzývateľa a Valérius v roli prvého, ktorý sa ponáhľa osvedčiť svoju lojalitu republike prisahou. Možno doplniť, že išlo o najstaršiu známu formu rímskej prisahy, spomenutú v Eneide (VII, 638–641) v súvislosti s únosom Sabíniek: „*Potom tí istí králi, keď prestali bojovať, stáli v zbroji pred Iovovým oltárom s obetnou miskou v rukách a na znak dobyť o mieri zabil brava*“.¹¹

Z uvedeného opisu sledu hlavných udalostí spojených s transformáciou monarchie na republiku v antickom Ríme vyplýva, že táto transformácia mala v podstate tri fázy, ktorými boli: 1. vyhnanie kráľa z Ríma, vedúce k zrušeniu monarchie, resp. k vytvoreniu republiky; 2. úspešné potlačenie protirepublikánskeho sprisahania; a 3. verejná prisaha rímskeho ľudu a jeho reprezentácie, t. j. senátorov, konzulov a pod., že nepripustia obnovenie monarchie. Tu však treba znovu pripomenúť, že tieto fázy sa opisujú v historickej tradícii, ktorá má do značnej miery legendárny, ba až mýtický charakter.

3 Interpretácia transformácie monarchie na republiku

V tejto stati sa bez nároku na úplnosť pokúšame preskúmať tri do úvahy prichádzajúce interpretácie transformácie monarchie na republiku. Konkrétne

⁹ LIVIUS, Titus. *Dejiny Rimanov od založenia mesta I–II*. Martin: Thetis, 2018, s. 103.

¹⁰ PLUTARCHOS. *Životopisy slavných Řeků a Římanů I*. Praha: Arista, Baset, Maitrea, 2006, s. 156.

¹¹ DEKAN, Jan. *Apoteóza slobody na antickej mise zo Stráží*. Bratislava: Tatran, 1979, s. 49.

sa zaoberáme možnosťou nazerať na násilné zrušenie kráľovskej vlády ako na: 1. spáchanie trestného činu velezrady; 2. legitímne odstránenie tyranskej vlády kráľa aristokraciou; a 3. pomerne plynulý prechod od monarchickej k republikánskej forme vlády, spojený s čiastočným pretrvávaním skôr existujúcej formy vlády v rámci neskôr existujúcej formy vlády.

3.1 Naplnilo násilné zrušenie kráľovskej vlády skutkovú podstatu velezrady?

Násilné odstránenie kráľovskej vlády v Ríme sa na prvý pohľad javí ako protištátny trestný čin, ktorý sa všeobecne označuje ako „velezrada“. Tento verejný trestný čin (*crimen publicum*) pod názvom *perduellio* v starovekom Ríme skutočne existoval. *Perduellio* je síce doložená až v Zákonoch XII tabúl, pochádzajúcich z obdobia ranej republiky (vznikli zhruba v polovici 5. storočia pred Kr.), je však pravdepodobné, že existovala už skôr, a to už v období kráľovstva, čo potvrdzuje predovšetkým existencia tzv. *duumviri perduellionis*, t. j. kráľovských magistrátov poverených vyšetrowaním prípadov spáchania tohto trestného činu.

Páchateľom velezrady (*perduellis*) bol v zásade iba vnútorný nepriateľ rímskeho štátu, t. j. jeho obyvateľ, a to predovšetkým úradná osoba. Naopak, pod pojmom *hostis* sa spravidla rozumel vonkajší nepriateľ rímskeho štátu, t. j. cudzinec. Objektívnu stránku skutkovej podstaty velezrady bolo určité protištátne správanie sa či konanie, ktoré mohlo mať aj charakter ozbrojeného povstania proti vláde.¹² Zároveň bolo velezradné správanie sa či konanie zradou a urážkou bohov, a to konkrétne bohov chrániacich mesto Rím, ako aj istých nadprirodzených ochranných síl rodu a rodiny velezradcu.¹³

Na základe dosiaľ uvedeného by sa mohlo zdať, že násilné odstránenie posledného rímskeho kráľa bolo velezradou. V skutočnosti však, dozaista pod vplyvom silného republikánskeho antimonarchizmu, bol za velezradu považovaný pravý opak tohto konania, a to pokus o obnovenie kráľovskej vlády,¹⁴

¹² MOMMSEN, Theodor. *Römisches Strafrecht*. Leipzig: Verlag von Duncker und Humblot, 1899, s. 527 a nasl.

¹³ SKŘEJPEK, Michal. *Ius et religio. Právo a náboženství ve starověkém Římě*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 142.

¹⁴ MOMMSEN, Theodor. *Römisches Strafrecht*. Leipzig: Verlag von Duncker und Humblot, 1899, s. 550–552.

ktorý sa označoval aj ako *adfectatio regni*, resp. ako *regnum affectare* (= „domáhať sa kráľovstva, bažiť po kráľovstve“).¹⁵ Zostáva dodať, že skutkovú podstatu velezrady naplnilo až spomenuté sprisahanie proti práve vzniknutej republike, o čom svedčí aj druh sankcie – trest smrti uložený sprisahacom.

3.2 Bolo násilné zrušenie kráľovskej vlády legitímnym odstránením tyranskej vlády kráľa aristokraciou?

Obaja prví konzuli (resp. prétori) boli príbuznými etruských kráľov: Brutus bol synovcom vyhnaného kráľa; Collatinus bol prasynovcom prvého z troch etruských kráľov Tarquinia Prisca. Bleicken túto skutočnosť, spolu s nespornou existenciou určitého etruského vplyvu na Rímsku republiku v začiatkoch jej existencie, interpretuje tak, že vznik republiky nebol výsledkom povstania rímskeho obyvateľstva, ale činom skupiny aristokratov, dokonca skôr etruského ako rímskeho pôvodu, ktorí kráľa zatlačili do úzadia a sami prevzali politickú moc, čo bol zrejme dlhodobejší proces.¹⁶ Takýto vývoj je, podľa nášho názoru, pravdepodobný, o čom svedčí aj to, že má paralely v iných historických kontextoch, napr. v Athénach, kde vládu kráľa (*basileus*) taktiež nahradila vláda aristokracie (*eupatridai*).

Vynára sa však otázka, čím bola detronizácia posledného rímskeho kráľa aristokratmi (t. j. patricijmi) motivovaná? Zdá sa, že tým, že vláda tohto kráľa mala charakter tyranie.

Podľa antickej, napr. Polybiovej filozofie dejín je nahradenie tyranie aristokraciou akousi vývojovou zákonitosťou.¹⁷ To je však príliš abstraktné vysvetlenie nahradenia vlády kráľa-tyrana vládou aristokracie. V skutočnosti išlo o to, že aristokracia vnímala vládu Lucia Tarquinia Superba – a po jej zrušení jej prípadné obnovenie – ako zásadné ohrozenie svojich subjektívnych práv a záujmov, ktoré sa v období republiky niekedy súhrnne označovali pojmom „sloboda“ (*libertas*).¹⁸

¹⁵ Preto napr. Caesar či Octavianus, hoci mali osobnú moc porovnateľnú s mocou kráľa, sa pri označení svojho postavenia titulu *rex* vyhli – prvý sa označil ako *dictator*, druhý ako *princeps* a *Augustus*.

¹⁶ BLEICKEN, Jochen. *Geschichte der römischen Republik*. München: Oldenbourg Grundriss der Geschichte, 1988, s. 17.

¹⁷ Bližšie pozri POLYBIOS. *Dejiny III (kníha VI–XVIII)*. Preložil Pavel Oliva. Praha: Arista, Baset, 2011, s. 15 a nasl.

¹⁸ K pojmu *libertas* pozri napr. BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Academia, 1994, s. 175 (s. v. *libertas*).

Bol však posledný rímsky kráľ naozaj tyranom, alebo je tyranský charakter jeho vlády prejavom republikánskeho antimonarchizmu, t. j. konštruktom, ktorý mal *ex post* dodať legitimitu prevratu, ktorým vznikla republika?

Posledného kráľa možno objektívne považovať za tyrana preto, že ho možno prirovnať k súdobým autoritatívnym samovládcom-tyranom, pôsobiacim v gréckej Itálii a asi aj v etruskom prostredí. Tyranský charakter ich vlády, a zároveň vlády posledného rímskeho kráľa, dokladá, okrem iného, nimi a aj týmto kráľom riadená, náročná a nákladná výstavba monumentálnej verejnej architektúry, fyzicky manifestujúcej ich výnimočné schopnosti a značnú moc a bohatstvo.¹⁹

Na druhej strane zostáva otázne, či ďalšie, v prameňoch uvádzané skutočnosti, poukazujúce na tyranský charakter vlády posledného, a do určitej miery aj predchádzajúcich dvoch kráľov, zodpovedajú realite alebo sú prejavom republikánskeho antimonarchizmu. Konkrétne sa vo svetle týchto skutočností najmä posledný rímsky kráľ javí ako archetyp tyrana, keďže: rovnako ako jeho predchodca (Servius Tullius) trón zaujal nelegitímne [nebol zvolený (aklamáciou) ľudom, t. j. patricijskými občanmi, a jeho vládu „neschválili bohovia“ príslušnou rituálnou procedúrou]; vládol svojvoľne, ba aj násilne, čo obhajoval aj svojou „výnimočnosťou“, vyplývajúcou z jeho nadprirodzených vzťahov s určitými božstvami; a mal mať negatívne osobnostné vlastnosti ako boli *vis* (násilnosť), *superbia* (spupnosť), *libido* (podliehanie nezriadeným pudom) či *crudelitas* (krutosť), ktoré boli pre Rimanov typickými vlastnosťami „zlého vládcu“, t. j. tyrana, a ktoré zásadne ohrozovali aristokratickú *libertas*.²⁰

Z predchádzajúceho výkladu vyplýva, že interpretácia zrušenia kráľovskej vlády ako odstránenia tyrana aristokraciou je prípustná, pričom však legitimita tohto činu sa odvíjala od skutočnosti, že aristokracia, ktorá bola za republiky vládnuou vrstvou (počnúc obdobím vrcholnej republiky v podobe nobility a senátorského stavu), ho vydávala za legitímny, keďže konvenoval jej záujmom.

¹⁹ GLINISTER, Fay. Kingship and tyranny in archaic Rome. In: LEWIS, Sian (ed.). *Ancient Tyranny*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006, s. 26–28.

²⁰ *Ibid.*, s. 19 a nasl.

3.3 Bol prechod od monarchickej formy vlády k republikánskej pomerne plynulý?

Koniec monarchie, resp. vznik republiky nemusel byť natoľko výrazným medzníkom, za aký ho vydávala rímska vlastenecká historiografia.

Rímske tradičné podanie nespomína usmrtenie, ale iba vyhnanie posledného kráľa, čo malo *ex post* dodať legitimitu tejto udalosti: usmrtenie kráľa by totiž bolo nielen protiprávnym činom, ale aj bezbožným, resp. proti bohom smerujúcim činom (*sacrilegium*),²¹ ktorého vykonaním by zakladatelia republiky stratili legitimitu. Navyše sa možno domnievať, že kráľove právomoci (*imperium*) v čase jeho neprítomnosti v Ríme automaticky prešli na jeho zástupcu – mestského prefekta (*praefectus urbis*), a práve vďaka tomu sa voľby prvých konzulov uskutočnili – pod vedením tohto magistráta, konajúceho paradoxne na základe kráľovskej právomoci – legitímne.²²

O tom, že prechod od monarchickej k republikánskej forme vlády mohol byť vcelku plynulý, najviac svedčí skutočnosť, že kráľovský úrad v dvoch podobách pretrvával aj v období republiky. V prvom prípade išlo o vysoký kňazský úrad kráľa – obetníka (*rex sacrorum*), ktorý síce nemal politickú moc ako takú, ale mal politicky (pre rímsky štát) zásadne dôležité, a zároveň nezastupiteľné, kultové funkcie, ktorých význam dokonca prevyšoval význam kultových funkcií najvyššieho kňaza (*pontifex maximus*), ktorému bol inak kráľ obetník formálne podriadený. V druhom prípade kráľovský úrad pretrvával – a tentokrát ako politický, hoci iba mimoriadny (čiže nie sústavne pôsobiaci) úrad – aj v podobe funkcie medzikráľa (*interrex*). *Interrex* pôsobil najviac päť dní v čase medzi uvoľnením úradu konzulov – predtým úradu kráľa (neplatí o posledných dvoch kráľoch) – do jeho opätovného obsadenia; ak sa za týchto päť dní uvedený úrad neobsadil, odovzdal svoj úrad novému *interregovi*. Treba zdôrazniť, že *interrex* riadil voľbu nových konzulov, t. j. vrcholní republikánski úradníci boli do svojho úradu ustanovovaní pod vedením hodnostára, ktorého funkcia sa vyvinula z niekdajšieho

²¹ SKŘEJPEK, Michal. *Ius et religio. Právo a náboženství ve starověkém Římě*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 179.

²² OLECHOWSKI, Thomas. *Das römische Königtum* [online]. [cit. 10. 10. 2021]. Dostupné z: <https://forhistiur.net/en/2000-10-olechowski/abstract/?l=de>

kráľovského úradu! Napokon sa v republike zachovali a používali určité, pôvodne kráľovské insígnie, napr. sprievod liktorov.²³

4 Záverom

Vyhnanie posledného kráľa z Ríma nebolo v dobovej perspektíve nelegitímnym prevratom, resp. protištátnym trestným činom – velezradou. Zrušenie kráľovskej vlády možno v uvedenej perspektíve interpretovať skôr ako odstránenie tyrana aristokraciou, ktorej *libertas* kráľ-tyran zásadne ohrozoval, pričom však zostáva otázne, do akej miery boli tyranský charakter vlády posledného rímskeho kráľa, a tak aj legitimita jej odstránenia (pre tento charakter), konštruktom republikánskej vládnucej vrstvy – aristokracie.

Nazeraním na vyhnanie posledného kráľa z Ríma ako na aristokratmi zorganizovaný prevrat, legitimizovaný – aspoň z ich pohľadu – (údajne) tyranským charakterom vlády tohto kráľa, sa však interpretácia procesu transformácie monarchie na republiku nevyčerpáva. Oveľa podstatnejšou súčasťou tohto procesu bolo totiž zakomponovanie určitých aspektov kráľovského úradu, a to nielen náboženských (*rex sacrorum*), ale aj mocenských (*interrex*), do rímskej republikánskej ústavy.

Summary

Founding of the Roman Republic: Illegitimate Coup or Legitimate Removal of a Tyrant?

The paper briefly deals with the process of transformation of the monarchy into a republic in ancient Rome, the key event of which was the expulsion of the last king from Rome. The authors of the article show that this act was not an illegitimate coup or an anti-state crime (high treason), but the removal of a tyrannical king by an aristocracy that was – in her view – legitimate. At the same time, the authors show that the transition from the monarchical to the republican form of government was relatively smooth, while the royal office in the form of two important offices (*rex sacrorum*, *interrex*) persisted in the republic.

²³ OLECHOWSKI, Thomas. *Das römische Königtum* [online]. [cit. 10. 10. 2021]. Dostupné z: <https://forhistiur.net/en/2000-10-olechowski/abstract/?l=de>